

NAVJEŠTAJ RIJEČI BOŽJE SREDSTVIMA DRUŠTVENOG PRIOPĆAVANJA

Tonči TRSTENJAK

Idite po svem svijetu i propovijedajte
Radosnu vijest svakom stvorenju!

(Mk 16, 15)

Još nikada u dvijetisućljetnoj povijesti Crkve Kristove nisu postojali tako povoljni uvjeti za vršenje zadnje Isusove zapovijedi. Zahvaljujući sredstvima društvenog priopćavanja osobito raširenosti radija i televizije, teoretski rečeno riječ Božju više ne mogu zaustaviti državne granice ili zemljopisne nepogodnosti, ona može ući u sve domove i dospjeti do najudaljenijih krajeva. Svaki čovjek dobre volje može je čuti u intimnosti svoje sobe bez straha od drugih.¹

Crkva je to na vrijeme shvatila pa se dogodilo da je prvi puta u povijesti jedan crkveni sabor raspravljao o sredstvima društvenog priopćavanja i o tom izdao saborski dekret *Inter mirifica*.² Tome se i ne bi trebalo čuditi ukoliko se zna da je kršćanstvo religija u kojoj je riječ kao bitni element međusobnog priopćavanja uzdignuta na razinu Božjeg komuniciranja čovjeku te kod Ivana zadržala temeljno značenje u otajstvu utjelovljenja Sina Božjega poistovjećanjem s Isusom Kristom: *I Riječ je tijelom postala i nastanila se među nama (Iv 1, 14)*.³ Od početka se kršćanska zajednica trudila da kvalitetno naviješta riječ Božju i tako izvršava Kristov nalog. Osobita se pažnja posvećivala pisanoj riječi o čemu su nam najbolji primjer sama evanđelja kao napisani izražaj vjere prve Crkve u Isusa, poslanice apostola i spisi otaca. Jedan od bitnih elemenata crkvenosti jedne zajednice jest njezin otvoreni i iskren saobraćaj s drugim kršćanskim zajednicama. Također je važan element i činjenica da je kršćanstvo bitno religija koja se dobiva i živi u zajednici vjernika. Nitko ne može rasti u kršćanskoj vjeri bez živog saobraćaja sa zajednicom vjernika. Kršćanstvo se

¹ Usp. *Communio et progressio*, 128.

² Usp. E. BARAGLI, *L'Inter mirifica*, Roma 1969.

³ Usp. *Dizionario biblico*, Roma 1981, 695—698; LEON-DUFOUR, *Rječnik biblijske teologije*, Zagreb 1969, 1098—1111.

živi u Crkvi. Zato vrijedi i načelo da onaj koji je zadužen za propovijedanje riječi Božje čini to s podrškom Crkve i u njezino ime.

U krilu Crkve uvijek se njegovao poseban odnos prema pisanoj riječi pa je sasvim logično da su redovničke zajednice kroz povijest u svoju aktivnost redovito uključivale i prepisivanje kodeksa starih rukopisa. Što je neka zajednica vjere bila življa i bogatija duhom to je imala veće potrebe za pismeni saobraćaj s drugima. Isto vrijedi i za pojedince u Crkvi. Johan Gutenberg u Mainzu otkriva 1455. velike mogućnosti pomičnih slova i kao dobar vjernik iskorištava priliku da posveti svoj izum tiskom Biblije. Knjiga ubrzo postaje najuspješnije sredstvo širenja ljudske misli i Crkva je koristi do krajnjih mogućnosti. Tiskanjem katekizama za puk knjiga u neku ruku postaje masovno sredstvo priopćavanja sadržaja vjere. Znamo da je do 1555, kada se pojavljuje prvi uspješni katolički katekizam sv. Petra Kanizija, katekizam Martina Luthera postigao nakladu do 150.000 primjeraka.⁴ Protestantizam ima mnogo zahvaliti za svoje širenje upravo tome što su njegovi revnitelji dobro znali iskoristiti prednosti tiska.

Guglielmo Marconi 1916. otkriva radio, a već 12. veljače 1931. odlazi u eter prva radio-poruka pape Pija XI. preko valova Radio Vatikana. Danas oko 5.000 radio-postaja na svijetu redovito prihvaća i emitira poruke katoličke Crkve.

Na Božić ove godine navršit će se četrdeset godina otkako je 1948. po prvi puta na TV bila prenošena sveta misa: iz pariške katedrale Notre Dame francuska je televizija prenosila božićnu liturgiju koju je vodio kardinal Suhard.

Posebnu simboliku možemo vidjeti u nastanku Eurovizije: na Duhove 1954. papa Pio XII. služi pontifikalnu misu koju istodobno po prvi puta prenosi preko televizije osam evropskih zemalja. Prema podacima, danas oko 2.000 televizijskih postaja u svijetu prihvaća i emitira programe s porukama katoličke Crkve.⁵

S obzirom na senzibilizaciju javnog mnijenja u Crkvi za problematiku propovijedanja riječi Božje preko sredstava društvenog priopćavanja, osobito su bile plodne sedamdesete godine. Papa Pavao VI. 1971. objavit će pastoralnu instrukciju *Communio et progressio* koja do danas nije izgubila na svojoj vrijednosti a bila je željena od samih koncilskih otaca. Dvije sinode biskupa, ona o evangelizaciji 1974. iz koje je rođen apostolski nagovor Pavla VI. *Evangelii nuntiandi* (1975), i ona o katehizaciji 1977. na kojoj je zacrtan osnovni ton pisma Ivana Pavla II. *Catechesi tradendae* (1979), posvetile su relativno obilan prostor tim sredstvima.⁶

---

⁴ Usp. P. BRAIDO, *Momenti di storia della catechesi e del catechismo dal Concilio di Trento al Concilio Vaticano I*, Roma 1982, 35—50.

⁵ Informacija je uzeta iz relacije mons. A. M. Deskura na 9. generalnoj kongregaciji Sino-
de biskupa 1977, 6. listopada 1977.

⁶ Usp. *Evangelii nuntiandi*, br. 45; *Catechesi tradendae*, br. 46.

UVJETI ZA USPJEŠNO PROPOVIJEDANJE VJERE SREDSTVIMA DRUŠTVENOG PRIOPĆAVANJA

Za uspješno propovijedanje radosne vijesti nije dovoljno propovijedati »s krovova«; potrebno je organizirati zajednice vjernika, istinske skupine vjernika sjedinjenih u vjeri, molitvi i djelotvornoj ljubavi. Gdje se taj uvjet ne poštuje uzaludno je propovijedanje ili daje slabe rezultate. Nije dovoljno pouzdati se u mnoštva na nedjeljnim liturgijskim sastancima, jer to su sociološki agregati u kojima se pojedinci zadovoljavaju s minimumom međusobnih odnosa i s fizičkom blizinom. Za pripadanje zajednici vjere potrebna je neka stalnost i sigurnost članova, međusobna povezanost i relativno jaka komunikacija među njima prožeta vjerom i svjesnim pripadanjem Isusu Kristu.⁷ To je važno stoga što je iskustveno potvrđena činjenica da ustvari komunikacija između nosioca poruke i njezinog primaoca, u slučaju kad se prvi služi membranom nekog tehničkog sredstva društvene komunikacije, nije nikada izravna, tj. kao osoba osobi licem u lice, nego obvezno prolazi kroz filter pripadajuće skupine. Kad netko primi neku religioznu poruku, navještaj riječi Božje, on će je najprije provjeriti sa vrijednostima unutar svoje primarne skupine i vrlo se rijetko postaviti prema njoj drukčije od njezinih ustaljenih načela.⁸ Stoga vrijedi znati da će propovijedanje riječi Božje preko nekog sredstva društvenog priopćavanja imati toliki uspjeh koliko ga podrže primarne skupine u zajednicama vjernika. Ono što ta sredstva mogu činiti i što im je potrebno staviti kao osnovni cilj, jest davanje podrške u smislu rasta u vjeri iz postojeće situacije crkvenih zajednica, informiranjem i predlaganjem novih inicijativa za zalaganje pojedinaca u njima. To pak znači da oni koji su odgovorni za komunikaciju preko sredstava društvenog komuniciranja u Crkvi budu svjesni tih zakonitosti te da je za njih od bitne važnosti dobro poznavanje situacije crkvenih zajednica kojima se obraćaju, poznavanje njihovih potreba, problema i mogućnosti, te prilagođivanje poruke mogućnostima pojedinih primaoca. I jezik poruke treba biti prilagođen sredstvu i lako razumljiv publici. Ovdje odgovara citat iz *Evangelii nuntiandi* u kome se kaže da je Crkva dužna vjeru *produbljavati, učvršćivati, hraniti i činiti je zrelijom kod onih koje već zove vjernicima, da bi oni to još više bili.* (EN 54)

Zapravo je već toliko puta potvrđeno da se vjera predaje tek kroz osobni susret s vjernikom i u izravnom priopćavanju. Oni koji svoje poruke kroz sredstva društvenog priopćavanja oblikuju na način neprikladan osnovnim kršćanskim zajednicama, ili pak imaju ambicije da izravno utječu na neke drukčije primarne skupine, izlažu se opasnosti sigurnog neuspjeha. U toj vrsti komuniciranja potrebno je paziti na komplicirana pravila takvog priopćavanja: selek-

⁷ Usp. F. HOUTART, *Note sur la sociologie de la paroisse comme assemblée eucharistique*, in »Social compass«, 10, 1963, 1.

⁸ Usp. KATZ, LAZERSFELD, *Personal Influence; the Part Played by People in the Flow of Mass Communication*, Glencoe 1955.

⁹ Usp. M. S. OLMSTED, *I gruppi sociali elementari*, Bologna 1963.

tivno izlaganje, selektivna percepcija, selektivno pamćenje, javno mnijenje u primarnim skupinama i njegovi lideri (opinion leaders).¹⁰

PAZITI NA KULTURNU RAZINU PRIMAoca PORUKE

Oblikujući poruku navjestitelj riječi Božje mora biti pažljiv na kulturno stanje i domete primalaca poruke. U sadašnjoj situaciji sekularizacije kulture i njezinog radikalnog odvajanja od tradicionalnih kršćanskih vrijednosti postoje snažni elementi protivni porukama radosne vijesti. Iako ti elementi nisu obilnije prisutni u primarnim kršćanskim skupinama, ipak njihove natruhe unose određeni stupanj nepovjerenja prema kršćanskim načelima. Nije uzalud napisano u *Communio et progressio* da je raskid između *Evandjelja i kulture drama našeg doba, kao što je to bilo i u prijašnjima* (PP 20). U pluralističkom kontekstu sekulariziranog društva kršćanska poruka sve teže dolazi do srca i uma pojedinih vjernika. Navjestitelji su toga duboko svjesni i nastoje pronaći najprikladnije načine da i u takvim uvjetima poruka evandjelja ima snažan odjek.

Ići ukorak sa suvremenim kulturnim kretanjima ne znači prihvaćanje trenutačnih prolaznih modnih hitova, nastojati prilagoditi svoj misaoni svijet većini prema zahtjevima trenutka. To u prvom redu znači koristiti ista misaona sredstva, prilagoditi svoje riječi i poruke istom semantičkom horizontu. Danas to nazivaju procesom inkulturacije. On je trajni napor da Božja riječ bude razumljiva u svakom vremenu i u svakom prostoru.

Kad izrazi vjere nisu usklađeni s određenom kulturom i vremenom, postaju pastoralno neupotrebljivi i neuspješni, nužno izazivaju unutarnji raskol u vjerniku i tako otežavaju nekoj crkvenoj zajednici daljnji rast u istini.¹¹

VAŽNOST PRIKLADNOG IZRAŽAVANJA U PRIOPĆAVANJU RIJEČI BOŽJE

Profesionalni propovjednici i svi oni što su na bilo koji način zaduženi za preoblikovanje poruke radosne vijesti u prihvatljiv, shvatljiv i suvremen izražaj, duboko su svjesni činjenice da su poneki tradicionalni izričaji kršćanskog pologa vjere neprikladni i stoga neshvatljivi i neprihvatljivi za suvremenog čovjeka. Nastali su u određenom dobu i kulturi i do danas nisu prerečeni u suvremeni izričaj pa se prema njima nepravedno odnosimo kao prema dragocjenom arheološkom materijalu, koji jest važan spomenik prijašnjih epoha ali nevažan suputnik suvremena čovjeka. Međutim, mnogo se manje pitamo o tome, kak-

¹⁰ Usp. T. TRSTENJAK, *Komunikacija i sredstva društvenog priopćivanja u svijetu*, u »Kateheza« 2, 1979, 43—50; Isti, *Problemi komuniciranja preko sredstava društvenog priopćivanja*, »Kateheza« 3, 79, 42—49; Isti, *Mehanizmi, dometi i granice utjecaja masovnih medija na čovjeka i društva*, »Kateheza« 4, 1979, 67—76.

¹¹ Usp. C. MOLARI, *Presa di parola e linguaggi della fede*, u »La predicazione dei laici«, Brescia 1978, 154.

vu zabunu slični izričaji vjere mogu izazvati u pojedinom vjerniku. Kad naime vjernik ne uspijeva izraziti svoju vjeru prikladnim sredstvima iz pologa kulture u kojoj udiše svoj dio zraka, ili će odbijati da stvarno učestvuje u svom vremenu kao aktivni i zauzeti sudionik zbivanja i tako zapravo negirati samog sebe, ili će ta njegova nedorečena i neprerečena vjera u njemu ostaviti široke bijele mrlje što će uroditi nesigurnošću i maloljetnošću u vjeri s posljedicom da nikada ne uloži u nju cijelo svoje biće. Ljudi koji imaju neki posebni nedjeljni ili blagdanski jezik i onaj svakodnevni, posebni religiozni i profani, i u životu su podijeljeni a vjera im nikada ne zahvati cijelu egzistenciju već je samo inventar jednog sektora bića.

Da bi stvarali zrele i cjelovite vjerničke osobe evangelizatori stoje pred odgovornim zadatkom neprestanog traženja prikladnih izričaja vjere koji teže da budu pravi odgovor postojećoj stvarnosti u kojoj se vjera konkretno živi i raste. Svaki izričaj koji želi biti razumljiv ima svoje korijenje u iskustvu života. Riječ je izražaj života, ona ga pripovijeda i opjevava. Jezik je čovjeka izražaj proživljene stvarnosti.

Istina, ne može se svaki izričaj izjednačiti s izražajem vjere; postoji mnoštvo izražajnih varijanti jer su i životna iskustva različita. Religiozni jezik u tom kontekstu ima univerzalni doseg, on tako daje bitni doprinos izgradnji ljudske osobe, opće kulture i društva. Svojim sadržajem on čovjeku vjerniku otkriva bit smisla njegova života i pridonosi shvaćanju vlastitog identiteta.

BITNI CILJ PROPOVIJEDANJA RIJEČI BOŽJE: OBRAĆENJE

Među onima koji su zaduženi za propovijedanje riječi Božje postoji stalna opasnost da svoju službu shvate kao neku vrstu tumačenja dnevne stvarnosti ili određenog pogleda na svijet (Weltanschauung). Tako se izlažu napasti da od kršćanstva stvore ideologiju, što je ustvari teško skretanje od izvornog smisla evanđelja. Bitni cilj koji mora imati svaki propovjednik jest obraćenje, tj. raskid s grijehom i potpuno pristajanje uz Boga. To sa sobom uvijek povlači i promjenu stila života, utemeljenje egzistencije na vjeri u Boga: *što se Crkve tiče, navijestiti evanđelje znači unijeti radosnu vijest u svaku ljudsku sredinu i u tom srazu samo čovječanstvo iznutra preobraziti, učiniti ga novim: »Evo, sve činim novo!« No, nema novog čovječanstva ako najprije nema novih ljudi, krsne novosti i života prema evanđelju. Dakle svrha evangelizacije zapravo je ta unutrašnja promjena... kaže papa Pavao VI. u Evangelii nuntiandi (EN 18).*

Ustvari, svaki onaj koji ima dužnost propovijedanja riječi Božje mora biti svjestan činjenice da je on samo sredstvo preko kojeg Bog govori, da je on jednostavno *medij* riječi Božje. Kad god naime Bog govori čovjeku njegov jezik poprima oblik ljudske riječi. Navjestitelj je poput proroka najprije pažljivi i ponizni slušalac Božje riječi a tek zatim njezin prenosilac. On kao čovjek ukorijenjen u određenu kulturu kojoj se Bog preko njega obraća Crkvi pušta Božju riječ kroz svoje srce i svoju pamet te je tako proživljenu oblikuje u izričaj — u

našem slučaju prikladan sredstvu kojim se služi. Svako od sredstava društvenog priopćavanja traži i prilagodbu poruke svojim specifičnim i strogo određenim uvjetima. Ukoliko se ti uvjeti medija ne bi poštivali nužno bi se izazvao nesporazum već u samom startu poruke. Budući da tako Božja riječ prolazi kroz dva medija — navjestitelj i tehničko sredstvo društvenog priopćavanja — posao kod prilagođivanja poruke postaje tim složeniji i odgovorniji.

I da se vratimo cilju koji ide prema stvaranju *novog čovjeka* i da ga preciznije definiramo: to je čovjek koji živi dijalektiku kraljevstva nebeskog. Kršćansko propovijedanje nema za cilj neku moralnu obnovu poput one koju je na Jordanu propovijedao Ivan Krstitelj a niti mu treba sadržaj o apokaliptičkim strahotama da bi se plašili ljudi. Kršćansko propovijedanje, kao i ono Kristovo, ide u prvom redu za naviještanjem *kraljevstva nebeskog* kako je ono predočeno u Govoru na gori (Mt 5).

ISUS IZ NAZARETA SADRŽAJ I PRIMJER U KRŠĆANSKOM NAVJEŠTANJU

Kršćansko svjedočenje i propovijedanje nalazi svoju inspiraciju, svjetlo i smisao u Isusu iz Nazareta koji je Gospodin, u Crkvi koja je od njega ustanovljena i u načelima koja u njemu imaju svoj izvor i opravdanje. Isus — utjelovljena riječ Božja — za nas u stvari i predstavlja bitni zaokret u tumačenju smisla čovjeka, njegove kulture i povijesti. Za kršćanina Isus je alfa i omega u razumijevanju smisla svega stvorenoga pa stoga kroz događaje iz njegova života i života njegove Crkve tumači sadašnja i buduća zbivanja i njihovo značenje u optici spasenja kako pojedinca tako i svih ljudi.

Iz toga jasno proizlazi da kršćanin koji je pozvan da tumači suvremena ili buduća zbivanja mora voditi računa o svim do sada rečenim načelima izvornog kršćanskog gledanja na čovjeka, svijet i zbivanja, dakako prilagođeno izražajnim mogućnostima onih kojima se obraća i sredstvu s kojim se služi. Sadržaj poruke zbog ranije rečenih pravila o prihvaćanju ne smije bitno odudarati od usvojenih i uhodanih uvjerenja kršćanskih zajednica: mogući su tek mali pomaci. U protivnom se rizikuje promašaj i neprihvaćanje. Javno se mnijenje može oblikovati dugim i strpljivim postupkom, korak po korak.

U tom smislu sâm Isus najbolji nam je primjer: njegov se govor odlikuje začuđujućom jednostavnošću, dubinom, konkretnošću i otvorenošću na dijalog: *Kako je sam Krist u svom životu pokazao da je on savršeni »Priopćavatelj« i kako su apostoli upotrebljavali tehniku priopćavanja koja im je bila na raspolaganju, tako i danas pastoralno djelovanje zahtijeva poznavanje korištenja suvremenih mogućnosti i sredstava. Stoga Kristovoj zapovijedi nije vje-*

¹² Usp. K. DAVIS, *Human society*, New York, 1948, 531.

¹³ P. BABIN, *Il linguaggio audiovisivo*, in »Audiovisivo e la fede«, Torino 1970, 47.

ran onaj koji prikladno ne iskorištava mogućnosti što mu ih pružaju ta sredstva da evanđeosku poruku proširi što većem broju ljudi. (CP 126)

Nije na odmet naglasiti činjenicu da Isus daje veliku važnost razgovoru, dijalogu. On najčešće polazi od konkretne stvarnosti, često vrlo banalne, jezik mu je jednostavan a poruka jasna i nedvojbeno. Istina, on se ne obraća samo malim grupama ili pojedincima, nego i velikim mnoštvima, ali prednost daje osobnom odnosu (Nikodem, Samaritanka). On često ne nameće unaprijed rješenje nego kroz pitanja navodi sugovornika da sam dođe do odgovora (bogati mladić!). Pierre Babin će napisati: *Prvim učenicima koji su krenuli za njim Isus nije rekao: »Dođite na moj kurs inicijacije«, nego »Dođite i vidite!«*¹³ U tom i jest mudrost priopćavanja riječi Božje preko sredstava društvenog priopćavanja pa shodno tome, Babin nastavlja, *dobra audiovizualna montaža nije ona koja ilustrira Abrahamov život s određenim brojem dokumentarnih slika o putovanju patrijarhe, već ona koja toliko zahvati svijest čovjeka da on ponovno sanja »obećanu zemlju« i dobija volju da i sam krene.*¹⁴

* * *

U ovoj se raspravi nismo upuštali u mnoge probleme koje nameće pojedino tehničko sredstvo priopćavanja niti smo željeli ulaziti u zanimljiva pitanja načina djelovanja tih sredstava na pojedince i skupine. Cilj nam je bio izložiti neka od općih načela propovijedanja riječi Božje koja napose dolaze do izražaja kad je to povezano s tehničkim sredstvima društvenog priopćavanja. Iako u našoj Crkvi osim novina i donekle radija, te u posljednje vrijeme videokaseta, nemamo na raspolaganju druga sredstva društvenog priopćavanja ipak je dobro da o tome barem razmišljamo.

---

¹⁴ Isto.